

Lekens betydelse för barns utveckling och lärande

Redan för två tusen år sedan uppmärksammade man i det antika Grekland lekens betydelse. Platon till exempel säger, att leken måste vara grundläggande i all utbildning.

Från medeltiden finns inga teorier kring barn, ungdom och uppfostran. Barn var inte något speciellt; de var bara mindre än vuxna till storleken och orkade inte så mycket. De sattes i arbete, och lek var ingenting som speciellt hörde ihop med barn. Däremot förekom lek i samband med vuxnas karnevaler och fester.

Rousseau, den schweiziske 1700-talsfilosofen, menade att all undervisning skulle byggas på lek. Leken är det naturliga sättet att lära.

Fröbel, lärare i Tyskland på 1800-talet, har haft en stor inverkan på den svenska förskolepedagogiken. Han menar, att leken är vägen till barns lärande och kunskap. Barn måste få pröva, konstruera och leka. Leken måste tas på stort allvar.

I det gamla bondesamhället och i viss mån ända fram till 1950- och 60-talen levde barn nära olika samhällsprocesser, såväl produktion som konsumtion. Detta gav förstås näring åt lekarna.

En del av oss vuxna verkar i dag ha glömt bort hur det var att vara barn och att leka. Leken prioriteras inte, och detta kan man se på alla de vuxenstyrda aktiviteter vi har för barn: småbarnsskola för 3-åringar, tidigare skolstart osv.

Forskning kring barns lek

Under de senaste 20 åren har denna forskning ökat i stora delar av världen. Birgitta Knutsdotter-Olofsson, svensk professor i barns lek, säger: ”Lek är hjärngymnastik och naturens egen pedagogik”.

Matti Bergström heter en finsk hjärnforskare som uppmärksammat lekens betydelse för hjärnans utveckling och för lärandet. ”För mycket faktainläring i förskoleåldrarna motverkar nytänkande och kreativitet”, säger han. Han är mycket kritisk till att barn ska börja skolan redan vid sex års ålder.

Loris Malaguzzi, som grundlade den så kallade Reggio Emilia-filosofin, uttrycker sig ungefär så här: ”I barns lek och fantasi föds den nya människan och det är då barnet skaffar sig kompetens för framtiden”.

Flera av våra framtidsforskare säger, att det vi kommer att behöva i framtiden är social kompetens, problemlösningsförmåga, kreativitet och kommunikativ förmåga – faktakunskaper åldras fort!

□

Barns lek

Det kan tyckas onödigt att tala om barns lek, för alla barn leker ju. Tyvärr är det inte så enkelt och självklart. I § 33 i FN:s konvention om Barnets rättigheter står det så här:

Alla barn har rätt till lek, vila och fritid. Alla barn föds med förutsättningen att leka, men alla barn leker inte.

Dagens samhälle hindrar ibland barns lek:

- TV och video
- Internet
- Inrutad tid
- Vuxnas värderingar
- Barnets egna upplevelser och erfarenheter

Förutsättningar för barns lek

Vi vuxna måste från början visa barnen vad lek är. Det börjar redan med samspelet på skötbordet där den vuxne gör allt för att fånga barnets uppmärksamhet, få det att titta, sprattla och skratta.

Under det första levnadsåret är det de vuxna som lär barnet de sociala spelregler som behövs för att all social samvaro ska fungera.

De vuxna måste vara tydliga och lära barnet samförstånd: ”Nu är det på lek” eller ”Nu är det på allvar”, ”Aj, det där gör ont” osv.

Ömsesidighet lär man sig genom att anpassa sitt förhållningssätt till den andre så att man blir jämspelta och kan läsa av varandras reaktioner.

Turtagande i dialog: ”Först du, sen är det min tur”

Lek med andra barn, t ex bredvidlek för de minsta, härma och titta.

Rollekar – ”lekarnas lek” och regellekar med redan förutbestämda regler.

Barn utvecklas i samspel med andra; vi måste prata med och lyssna till barn för att de ska lära sig att prata själva. På liknande sätt måste vi göra med leken för att den ska kunna utvecklas.

Denna utveckling sker ju oftast spontant genom att barnet deltar i de vardagliga sysslorna. Man lyssnar som förälder också till vad barnet tycker om att göra och så gör man det tillsammans.

Har man inte fått dessa grundläggande regler så blir det svårt att delta i leken.

Det är viktigt att föräldrar och vuxna i de sammanhang där barn vistas har förståelse för att barns lek är avgörande för deras utveckling och lärande, och att man sätter stort värde på leken.

Barn leker det de upplever, och det kan var i verkligheten, i fantasin, i sagor och på TV. I leken bearbetar man det upplevda gång på gång tills det man inte har förstått blir begripligt och det man var rädd för blivit mindre skrämmande.

Det roliga kan återupplevas gång på gång, och inom lekens trygga ram kan vi uppleva utan risk för konsekvenser – det är ju bara på låtsas!

Lek och fantasi fyller för oss vuxna också en funktion: litteratur, teater, film och sport bygger ju på dessa beståndsdelar.

Så här kan vi vuxna hjälpa barn att leka:

- ge tid
- skapa utrymme
- ge lugn och ro
- ge stimulans, idéer och upplevelser
- tillhandahålla lekmateriel
- vara närvarande som vuxna och ge trygghet
- vara förebilder
- hjälpa till att starta
- hjälpa till vid konflikter
- respektera leken

Vad lär sig barn i leken?

Barn lär sig på alla dessa utvecklingsområden:

- sociala området, till exempel att ingå avtal, kompromissa, dela med sig
- känslomässiga området, till exempel att bearbeta upplevelser, att träna empati
- kognitiva området, till exempel att få kunskap från andra, räkna efter, träna minne och koncentration
- språket
- motoriken

Man kan säga, att lek är den bästa förberedelsen för det fortsatta livet. Ju mer barn leker och får möjlighet att utveckla sina lekar, desto bättre rustade är de att gå vidare i utvecklingsfaserna.

*“Vi slutar inte leka för att vi blir gamla,
vi blir gamla för att vi slutar leka”*

George Bernard Shaw